

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Jozef Vystavel
Článok / Article: Vplyv koncepcie neosmanizmu na tureckú zahraničnú politiku na západnom Balkáne
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

VYSTAVEL, J. 2015. Vplyv koncepcie neosmanizmu na tureckú zahraničnú politiku na západnom Balkáne. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 18, č. 1, 2015. ISSN 1335 – 2741, s. 167-189. Dostupné na internete:

<http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2015/VYSTAVEL.pdf>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

VPLYV KONCEPCIE NEOOSMANIZMU NA TURECKÚ ZAHRANIČNÚ POLITIKU NA ZÁPADNOM BALKÁNE

THE IMPACT OF THE CONCEPT OF NOE-OTTOMANISM ON TURKISH FOREIGN POLICY IN WESTERN BALKAN REGION

Jozef Vystavel*

ABSTRACT

This study represents an attempt of author to characterize the relatively new geopolitical concept Neo-Ottomanism and its influence to the geopolitical position of Western Balkan region and Serbia. Since the beginning of 20th century the geopolitical position of Balkans has been impacted by three geopolitical concepts – Atlantism, Euroasianism and Continentalism. The fourth one, relatively new concept which influence is growing up in the Balkan region, is the geopolitical concept called Neo-Ottomanism. Turkey has close historical, cultural and religious relations with countries of Western Balkan region. The end of the Cold War, the disintegration of world bipolar political system, the collapse of the communist countries in Western Balkan region, the economic growth of Turkey, the relatively unsuccessful integration of Turkey into EU and new level of Turkey's cooperation with Muslims in Balkan states have contributed to the strengthening of Turkey geo-political and geo-economic influence in this region.

Key words: geopolitical concept, Neo-Ottomanism, multidimensional foreign policy of Turkey, concept “zero problem policy”, regional power, Western Balkans

Úvod

V predloženom príspevku sa zameriame na vplyv neoosmanizmu na zahraničnú politiku Turecka v regióne západného Balkánu. Nová turecká zahraničná politika, ktoré v sebe nesie prvky odkazu na historické postavenie Osmanskej ríše v regióne, je pomerne často balkánskymi krajinami vnímaná

---

* plk. Ing. Jozef Vystavel pôsobí ako pridelenec obrany, Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Belehrade, Bulevar Umetnosti 18, Belehrad, Srbsko a ako externý doktorand na Katedre bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika, e-mail: joseph.vystavel@gmail.com.

ako pokus o masívny návrat Turecka (Osmanskej ríše) do regiónu, resp. ako pokus o *reosmanizáciu* a *reislamizáciu* západného Balkánu. Aj napriek mnohokrát obojstrannému prospechu z tureckého ekonomického pôsobenia v regióne je negatívne vnímanie neosmanizmu balkánskymi pravoslávnyimi krajinami pomerne výrazné. Pre výskum, resp. zhodnotenie súčasného geopolitického postavenia jednotlivých balkánskych krajín je nevyhnutné zamerať sa na analyzovanie spoločensko-geografických faktorov, ktoré nám významne ovplyvňujú súčasný vývoj jednotlivých krajín balkánskeho regiónu. Tieto spoločensko-geografické faktory môžeme rozdeliť na vnútorné a vonkajšie. Vnútorné faktory sú najmä politického, sociálneho, ekonomického, bezpečnostného (zahŕňajú aj lokálne asymetrické bezpečnostné hrozby ako terorizmus), ale aj prírodného charakteru. V prípade vonkajších faktorov ide najmä o vplyv jednotlivých globálnych a regionálnych veľmocí na vnútropolitický vývoj v jednotlivých balkánskych krajinách. Z geopolitického hľadiska môžeme stotožniť vplyv najvýznamnejších aktérov medzinárodného spoločenstva v regióne s jednotlivými geopolitickými koncepciami. Ide o geopolitické koncepcie atlantizmus, euroázijstvo, kontinentalizmus a pomerne nová koncepcia neosmanizmus. V praxi to znamená zhodnotenie vplyvu koncepcie atlantizmus (v niektorých obdobiach aj neoatlantizmus (Volner, 2010, s. 62)) z pohľadu minulej a súčasnej zahraničnej politiky USA na Balkáne (v mnohých prípadoch podporovanej zo strany Veľkej Británie) a koncepcie euroázijstvo ako hodnotenie regionálneho vplyvu Ruska, resp. v minulosti Sovietskeho zväzu. Kontinentalizmus môžeme v prípade Balkánu vnímať v dvoch rovinách: ako stredoeurópsky kontinentalizmus reprezentovaný nemeckými záujmami v regióne a prostredníctvom ideológie geopolitickej školy „Mladá Európa“ a kontinentalistu **J. von Lochausena**, ktorá na základe princípu kontinentálnej geopolitiky reprezentuje ideu zjednotenia európskeho kontinentu. (Volner, 2010) Od konca XX. storočia začína čoraz významnejšiu úlohu v regióne zohrávať Turecko, ktorého súčasná zahraničná politika je reprezentovaná geopolitickou koncepciou, resp. konceptom tureckej zahraničnej politiky, neosmanizmom.¹ Z pohľadu jednotlivých balkánskych krajín je prelínanie a vplyv jednotlivých geopolitických koncepcií v regióne pomerne zložitým procesom, ktorý ovplyvňuje nielen ich súčasnú zahraničnopolitickú situáciu (napr. integrácia do Európskej únie a NATO, regionálna spolupráca, pomerne zložitý proces

---

¹ Cieľom predloženého príspevku nie je skúmať či neosmanizmus predstavuje geopolitickú koncepciu, alebo len doktrínu/konštantu súčasnej tureckej zahraničnej politiky.

regionálneho zmierenia, spolupráca pravoslávnych a moslimských krajín regiónu), ale aj ich vnútropolitický vývoj.

Zahraničná politika Turecka podľa konceptu neoosmanizmu bola definovaná univerzitným profesorom a v súčasnosti aktívnym politikom **A. Davutoğluom** (v roku 2009 vymenovaný na post ministra zahraničných vecí), ktorý vo svojej knihe *Strategická hĺbka: medzinárodné postavenie Turecka* (vyšla v roku 2001) definoval základný pojem neoosmanizmu v tureckej zahraničnej politike - *strategická hĺbka* - v jeho historickom a geografickom význame. Základnou ideológiou pojmu, resp. doktríny zahraničnej politiky *strategická hĺbka* je téza, že Turecko bolo počas stáročí na euroázijskom geopolitickom priestore epicentrom politických, geopolitických, kultúrnych a civilizačných udalostí. Presne tento pojem vyjadruje aj vyhlásenie **A. Davutoğlu**, že Turecko je srdce Euroázie. Zahraničnú politiku podľa konceptu neoosmanizmu je možné charakterizovať niekoľkými konštantami (Drecun, 2013, s. 260):

- aktívna politika voči susedným krajinám s cieľom, aby sa bilaterálne problémy, ktoré ovplyvňujú a ohraničujú tureckú zahraničnú politiku na regionálnej a globálnej úrovni, dostali početne na čo najmenšiu možnú mieru, ideálne až na nulovú hodnotu,
- diverzifikácia a multidimenzionalita tureckej zahraničnej politiky s cieľom aktívne vstupovať do vytvárajúceho sa multipolárneho svetového poriadku, čo z tureckého pohľadu predstavuje oslobodenie sa od závislosti od jedného mocenského póla,
- nový štýl diplomacie a zvyšovanie diplomatických aktivít prednostne na regionálnej úrovni.

Výsledkom tohto konceptu tureckej zahraničnej politiky je, že Turecko začalo intenzívne a v niektorých prípadoch aj pomerne úspešne riešiť svoje bilaterálne problémy so susedmi. Neoosmanizmus môžeme označiť za geopolitickú koncepciu (resp. z ďalšieho pohľadu aj za konštantu/doktrínu tureckej zahraničnej politiky), ktorá je regionálne orientovaná trojvektorovo (tromi zemepisnými smermi). Ide o kaukazský región, ktorý je tradične priestorom súperenia Ruska, Turecka a Iránu (Brzezinski, 2004), balkánsky región, ktorý je Tureckom vnímaný ako tradičný záujmový priestor a Blízky východ, ktorý má významný vplyv na turecko-americké vzťahy, najmä v americkom ponímaní úlohy Turecka, ako jedného z najspoľahlivejších a najstabilnejších partnerov v islamskom svete. (Tanasković, 2011)

V súčasnej srbskej a regionálnej odbornej literatúre v oblasti geopolitiky a

medzinárodných vzťahov sa môžeme stretnúť s rôznymi pohľadmi na hodnotenie súčasného geopolitického postavenia jednotlivých krajín západného Balkánu. Mnohokrát sú jednotlivé vedecké a odborné články pomerne silne ovplyvnené negativizmom. Negativizmus autorov vychádza najmä z konštatovania, že euroatlantickou integráciou krajiny strácajú pomerne významnú časť svojej národnej suverenity a z tvrdenia, že dochádza k neželanému prieniku prvkov západnej a islamskej kultúry do tradičnej pravoslávnej/balkánskej/slovanskej civilizácie. Zároveň je možné hodnotiť, že prevažná väčšina srbských autorov (napr. **D. Popović, D. Tanasković, M. Sretenović**) odmieta neosmanizmus ako koncepciu, ktorá môže mať aj pozitívny vplyv na súčasné geopolitické postavenie, resp. na vnútorný politický a ekonomický rozvoj Srbska, resp. balkánskych pravoslávnych krajín. Koncepcia je skôr vnímaná, ako *návrat Turecka (Osmanskej ríše) na Balkán*. Negativizmus vnímania neosmanizmu srbskými predstaviteľmi vyvrcholil najmä po návšteve tureckého premiéra **R. T. Erdoğan**a v Kosove (v meste Prizren) v októbri 2013. Počas návštevy predseda tureckej vlády vyhlásil, že „Kosovo je Turecko a Turecko je Kosovo.“² (Erdogan u Prizrenu: Turska je..., 2013) Dané vyhlásenie vyvolalo pomerne výrazný nárast srbskej kritiky aktívneho pôsobenia Turecka v regióne, ktoré má jeden zo strategických cieľov ekonomickú a kultúrnu podporu tureckej a moslimskej balkánskej komunity.

1 Význam pojmu neosmanizmus v tureckej zahraničnej politike

V prvom rade je nevyhnutné uviesť, že pojem neosmanizmus nie je tureckými politickými elitami a verejnosťou prijatý v masovejšom meradle. Dôvodom je najmä stále pretrvávajúci silný spoločenský odkaz na *kemalizmus*. Je tomu aj napriek skutočnosti, že postupne dochádza k neosmanskej revízii kemalizmu a reislamizácii tureckej spoločnosti. Z tureckého pohľadu ide skôr o chápanie tohto pojmu ako jedného z dominujúcich odtieňov tureckej zahraničnej politiky, ktorý sa prejavuje v odkazoch na tolerantnosť k inovercom a druhým národnostiam a etnikám, poprípade hľadaním kultúrneho odkazu Osmanskej

---

² Turecký **R. T. Erdoğan** v meste Prizren 23. 10. 2013 pred približne desaťtisíc občanmi mesta, za prítomnosti kosovského premiéra **H. Thaciho** a albánskeho premiéra **E. Ramu** vyhlásil „*Drahí bratia a priatelia, máme spoločnú kultúru a civilizáciu. Nezabudnite, Turecko je Kosovo a Kosovo je Turecko, my sme si tak blízki, že i autor tureckej hymny Mehmet Akif Ersoj je z Kosova, z mesta Peč.*“ (Od nula problema..., 2013; Taçi, Erdogan i Rama..., 2013)

riše. (Hubinger, 2012) V prípade neosmanizmu ide skôr o pojem, ktorý sa snažia zaviesť do regionálneho politického a bezpečnostného slovníka (prevažne v negatívnom zmysle slova) najmä krajiny Balkánu, resp. západného Balkánu a Blízkeho východu, ktoré v minulosti boli súčasťou Osmanskej ríše, resp. patrili bezprostredne do sféry jej vplyvu. Jednou z najaktívnejších krajín, ktoré sa snažia o etablovanie tohto pojmu do regionálneho politického, bezpečnostného a kultúrneho prostredia v negatívnom význame, je Srbsko. Zo srbského pohľadu ide o prirodzené reakcie na historické udalosti a vzťahy medzi Srbmi a Osmanmi najmä počas prvého a druhého protiosmanského povstania a prvej balkánskej vojny v roku 1912. Niektorí srbskí politickí predstavitelia a experti na medzinárodné vzťahy a balkánske a blízkovýchodné bezpečnostné prostredie pomerne často tento pojem spájajú s určitou formou odkazu na imperialistickú (expanzionistickú) politiku Osmanskej ríše. V najradikálnejšej forme srbskej kritiky konceptu neosmanizmu je pojem spájaný aj s ideou rozpínavosti islamu (opätovná islamizácia regiónu). Z pohľadu tureckej spoločnosti však v súvislosti s neosmanizmom môžeme hovoriť o *turecko-islamskej syntéze*. Turecko sa snaží najmä vo vzťahu k USA a Európskej únii navonok prezentovať, že turecko-islamská syntéza je dôkazom o úspešnej a životaschopnej symbiózy islamu a demokracie. Zároveň sa voči ďalším moslimským krajinám snaží túto syntézu prezentovať ako dobrý príklad súžitia sekulárneho štátu s islamom. Daná syntéza je založená na názore, že štát je sekulárny, avšak spoločnosť a teda aj jedinec nie sú (symbióza sekulárneho štátu a vplyvu náboženstva na správanie jednotlivca)

Presné definovanie pojmu neosmanizmus je pomerne zložitá. V prvom rade ide o dichotómiu, či sa jedná o pomerne novú geopolitickú koncepciu regionálneho významu, alebo len o smer (konštantu) tureckej zahraničnej politiky s podstatným vplyvom aj na tureckú spoločnosť, najmä v otázke prepojenia viery s každodennými životnými realitami. Podstatne jednoduchšiu úlohu máme pri definovaní obsahu tohto pojmu. V prvom rade ide o skutočnosť, že pojem neosmanizmus môžeme spojiť s niektorými ideologickými tézami súčasnej tureckej zahraničnej politiky. Z tohto vyplýva, že obsah pojmu neosmanizmus sa dá pomerne presne definovať zo zahraničnej politiky Turecka. V poslednom období sa v tureckej zahraničnej politike pojem neosmanizmus (najmä v skrytej forme) objavuje v čoraz väčšej miere. Význam pojmu neosmanizmus v tureckej zahraničnej politike pomerne presne vystihuje výrok tureckého prezidenta **A. Güla**: *„Turecko zdedilo skúsenosť, pamäť a reflexy veľkých impérií a preto zaujme svoje riadne miesto v novom*

medzinárodnom poriadku.“ (Siegl, 2011, s. 29) Tento výrok pomerne presne vystihuje súčasné turecké národné sebavedomie, ktoré vychádza z odkazu dedičstva osmanského impéria. Súčasná zahraničná politika Turecka, ktorú je možné charakterizovať politikou *nulových problémov so susedmi*³ (Siegl, 2011; Drecun, 2013; Gyárfášová, 2008), vychádza najmä z pomerne kontroverzného vzťahu s Európskou úniou v tureckom integračnom procese. Táto skutočnosť nám spôsobila redefinovanie záujmových smerov súčasnej zahraničnopolitickej orientácie krajiny a zmenu pocitu vnímania samých seba, ako *príslušníkov tureckého národa, ktorý je pokračovateľom osmanských tradícií* samotnými politickými a spoločenskými elitami národa (s výnimkou konzervatívnych politických strán reprezentujúcich novodobý turecký sekularizmus a tureckej armády). V dôsledku redefinovania vlastného vnímania a geopolitických zmien v regióne sa Turecko postupne snaží o presun z pozície *európskej krajiny na periférii európskeho priestoru* do pozície *európskej krajiny na križovatke geopolitických a historických regiónov*. Vnímanie Turecka ako krajiny rozprestierajúcej sa na geopolitickej križovatke má pomerne silné korene aj v postavení Turecka v bipolárnom usporiadaní medzinárodného politického systému (studená vojna), kedy sa na Turecko pozeralo ako na spojnicu Balkánu, resp. európskeho regiónu so Strednou Áziou. (Tesař, 2007) Daná zmena hodnotovej orientácie tureckého postavenia v rámci Európy spoločne s politikou nulových problémov so susedmi a nadväzovaním na svoje historické a kultúrne tradície je významnou črtou neosmanizmu. Treba však uviesť, že Turecko samo seba naďalej považuje za prirodzenú súčasť Európy. V praxi sa táto zmena orientácie zahraničnej politiky Turecka prejavuje najmä premisou, že aktívna úloha Turecka v regióne a globálnom prostredí predovšetkým predpokladá dobré vzťahy so svojimi susedmi, pričom strategickým cieľom tejto politiky je v čo najväčšej možnej miere eliminovať možnosť vypuknutia regionálneho konfliktu. Z tohto dôvodu je turecká zahraničná politika a priori orientovaná na južný Kaukaz (Azerbajdžan, Arménsko a Gruzínsko), Blízky a Stredný východ a Balkán, pričom špecifickou črtou tureckej zahraničnej politiky sú turecko-iránske a turecko-sýrske vzťahy

Samotné turecké ponímanie pojmu neosmanizmus je vyjadrené pojmom *strategická hĺbka* (tur. *stratejik derinlik*). Tento pojem preberá komponenty historického a geografického pôsobenia Osmanskej ríše. V praxi to znamená,

---

³ Duchovným otcom tureckej zahraničnej politiky *nulových problémov so susedmi* je profesor medzinárodných vzťahov a minister zahraničných vecí **Ahmet Davutoğlu**. (Siegl, E., 2011)

že súčasná pomerne aktívna turecká zahraničná politika najmä na regionálnej úrovni vykazuje prvky úsilia o obnovu tureckého vplyvu vo všetkých oblastiach, ktoré boli súčasťou Osmanskej ríše. *Doktrínu strategickkej hĺbky* v praxi charakterizoval minister zahraničných vecí **A. Davutoğlu**, ktorý v roku 2009 počas návštevy Sarajeva vyhlásil: „...tak, ako tomu bolo počas XVI. storočia, dosiahneme, aby sa Balkán, Kaukaz a Stredný východ spoločne s Tureckom stali centrom budúcej svetovej politiky. Toto je cieľ tureckej zahraničnej politiky a my ho chceme dosiahnuť.“ (Drecun, 2013, s. 259) Toto vyhlásenie potvrdzuje strategický cieľ tureckej zahraničnej politiky, aby sa z regionálneho geopolitického hráča stala jedna z globálnych geopolitických mocností. Pri realizovaní tohto cieľa je však vysoko otázne, či Turecko má dostatočné vojensko-politické, ekonomické a personálne kapacity na dosiahnutie tohto ambiciózneho cieľa. Okrem **G. Friedmana**, ktorý v knihe *Nasledujúcich sto rokov*. Predpoveď pre 21. storočie definoval Turecko ako jednu z budúcich globálnych mocností XXI. storočia (Friedman, 2010), sa väčšina geopolitikov a expertov na medzinárodné vzťahy zhoduje, že Turecko má kapacity len na dosiahnutie pozície regionálnej sily, pričom bude mať schopnosť aktívne vystupovať jedine v regióne *kaspického bazéna* (pojem, ktorý v súvislosti s tureckými regionálnymi ambíciami uvádza **Z. Brzezinski**). **G. Friedman** vo svojich geopolitických názoroch o budúcom postavení Turecka v medzinárodnom politickom systéme vychádza najmä z geografických a ekonomických možností Turecka v islamskom svete. Z geografického hľadiska vyzdvihuje najmä skutočnosť, že Turecko sa strategicky nachádza medzi Európou, Ruskom a Blízkym východom, čím má najlepšiu zemepisnú polohu v euroázijskom priestore. Táto poloha Turecka podľa **G. Friedmana** zabezpečuje Turecku pomerne jednoduchý prístup k arabskému svetu, postsovietskemu priestoru, Európe, Iránu a Stredozemnému moru. (Friedman, G., 2010) Podľa **Z. Brzezinskeho** Turecko z regionálneho hľadiska stabilizuje región Čierneho mora, bude kontrolovať prístup do Čierneho mora zo Stredozemného mora a bude predstavovať protiváhu Rusku na Kaukaze. Turecko, podľa **Z. Brzezinskeho**, nemá schopnosť preskočiť prah regionálnej sily a zaradiť sa medzi krajiny ako USA, Európska únia, Čína, Rusko, India a Brazília a zostane z globálneho hľadiska v skupine krajín druhej (regionálnej) úrovne geopolitických hráčov. Ďalej uvádza, že z regionálneho hľadiska nebude Turecko predstavovať konkurenciu americkým záujmom v eurázijskom geopolitickom priestore. Cieľom USA bude vnútorná stabilita Turecka, nakoľko jeho destabilizácia by mohla vyvolať nárast násillia na južnom Balkáne a

dosiahnutie dominantného vplyvu Ruska na Kaukaze. (Drecun, 2013)

Vráťme sa však k definovaniu pojmu neosmanizmus. Vo všeobecnej rovine je možné súhlasiť so srbským orientalistom a bývalým veľvyslancom v Ankare **D. Tanaskovičom**, ktorý pod týmto pojmom rozumie „*makroidelogickú platformu, prostredníctvom ktorej súčasné Turecko ako legitímny civilizačný pokračovateľ Osmanskej ríše znovu afirmuje svoje celospoločenské duchovné, kultúrne a politické následníctvo s cieľom, aby pri aktuálne prebiehajúcom prerozdelení svetovej moci a vplyvu dosiahlo a dlhodobo zohrávalo úlohu jedného z globálne významného medzinárodného činiteľa.*“ (Tanasković, 2011, s. 11) V tomto kontexte neosmanizmus získava v čoraz väčšej miere vplyv na zahraničnopolitickú orientáciu Turecka. Z ideologického hľadiska neosmanizmus znamená pre národ systém pohľadu na seba a na okolitý svet. Od 80. rokov minulého storočia sa podstatná časť tureckej intelektuálnej elity snaží otvorene diskutovať o vplyve osmanského dedičstva na súčasnú tureckú modernú štátnosť. Je súčasťou súčasnej modernej identity národa, ktorý paralelne existuje s ideológiou kemalizmu. **F. Tesař** definuje neosmanizmus, teda hľadanie odkazu osmanskej ríše ako príťažlivú *alternativu ku kemalovskému nacionalizmu*. (Tesař, 2007) Hlavnou myšlienkou hľadania novej ideológie tureckých intelektuálov z konca XX. storočia bolo nadviazanie moderného Turecka na imperiálny odkaz Osmanskej ríše, ktorý by sa prejavil aktívnou zahraničnou politikou najmä v teritóriách, ktoré boli súčasťou ríše. Práve táto črta neosmanizmu významne ovplyvňuje vzťahy Turecka s moslimskými komunitami západného Balkánu.

2 Vplyv neosmanizmu na balkánsku politiku Turecka

Súčasnú zahraničnopolitickú orientáciu Turecka reprezentovanú najmä ministrom zahraničných vecí a jedným z ideologických lídrov neosmanizmu **A. Davutoğluom** môžeme definovať ako multidimenziálnu. Z globálneho hľadiska ide o politiku vzájomných vzťahov Turecka s USA (NATO), Európskou úniou, Ruskou federáciou a Čínou. Z regionálneho pohľadu ide o vzťahy Turecka v rámci regiónov Blízky východ, Kaukaz a Balkán. Špecifickým prvkom tureckej zahraničnej politiky bola snaha o získanie významného hegemonistického vplyvu v strednej Ázii v 90-tych rokoch minulého storočia. Regionálnu politiku Turecka je možné označiť aj výrazom *tolerancia*, čiže *politikou nulových problémov so susedmi, zero problem policy*. Druhou, nemenej významnou črtou regionálnej dimenzie tureckej zahraničnej politiky je úsilie o *samostatnú*

strategickú hru. V súčasnosti je možné hodnotiť tureckú zahraničnú politiku na západnom Balkáne, resp. na Balkáne (oproti ďalším tureckým záujmovým oblastiam) za najmenej komplikovanú. Musíme však uviesť, že významným faktorom negatívneho vnímania súčasnej tureckej prítomnosti na Balkáne je výklad histórie obdobia Osmanskej ríše balkánskymi krajinami. V mnohých balkánskych krajinách, ale aj na Blízkom východe sú lekcie o oslobodení od nadvlády Turkov (Osmanov) základom výučby histórie

Neosmanizmus má významný vplyv na vnímanie súčasnej zahraničnej politiky Turecka zo strany balkánskych moslimov. Jej podstatu vystihol **A. Gül**, ktorý ako minister zahraničných vecí počas oficiálnej návštevy Srbska a Čiernej Hory v roku 2005 definoval tureckú stratégiu na Balkáne nasledovne: „*ochrana etnických Turkov, ochrana moslimských menšín a ochrana krajín, ktoré boli súčasťou Osmanskej ríše.*“ (Tanasković, 2011, s. 38)⁴ Daný koncept považujú najmä balkánski pravoslávni autori za najvýstižnejšie definovanie neosmanistickej koncepcie tureckej zahraničnej politiky na Balkáne. Podstatou tureckého pohľadu a zmyšľania o balkánskych moslimoch (Albáncoch, Turkoch, Bosniakoch a bulharských Slovanoch, ktorí prijali islam) je názor, že moslimovia v tejto oblasti počas trvania Osmanskej ríše dostatočne pevne prijali turecké (osmanské) kultúrne dedičstvo. Minister zahraničných vecí Turecka **A. Davutoğlu** počas konferencie Osmanské následníctvo a moslimské krajiny v súčasnosti“ (uskutočnila sa 16. 10. 2009 v Sarajeve) označil XVI. storočie za zlaté obdobie Balkánu. Ďalej minister počas konferencie uviedol, že osmanská história je históriou Balkánu a v tomto období mal balkánsky región najvýznamnejšie postavenie vo svetovej histórii, pričom bol centrom svetovej politiky. Opätovné vybudovanie tohto medzinárodného postavenia balkánskeho regiónu je cieľom Turecka.⁵ Tieto výroky dostatočne presne vystihujú zmyšľanie **A. Davutoğlu** o historickej zodpovednosti Turecka za osud balkánskeho regiónu

Súčasnú politiku Turecka na Balkáne okrem neosmanizmu v nemalej miere ovplyvňoval aj kemalizmus. Zápas kemalizmu a neosmanizmu v tureckej spoločnosti dostatočne vystihuje politika Turecka na Balkáne počas bosnianskej občianskej vojny a kosovskej krízy. V tomto období sa Turecko snažilo vyhnúť krokom, ktoré by mohli byť označené v spojitosti s neosmanizmom. (Tesař, F.,

---

⁴ Pôvodne citácia uverejnená: **Milošević**, *Turska i neosmanizam*, Istočno Sarajevo, 2010, s. 111.

⁵ Podrobnejšie o vyhlásení **A. Davutoğlu** počas konferencie viď srbský týždenník *Pečat*, číslo 87 z 30. 10. 2009, s. 18 – 20, ISSN 1820-712X

2007) Rezignovalo na aktívne presadzovanie politiky, ktorá by bola orientovaná výlučne etnicky a nábožensky. Z tohto dôvodu sa priamo neangažovalo do národnostných sporov na Balkáne. Po nástupe **Ergořana** do premiárskeho kresla turecká vnútorná a zahraničná politika postupne vykazuje prvky *dekemalizmu*. A práve v tureckej zahraničnej politike je *dekemalizmus* vnímaný ako neoosmanizmus. Súčasná turecká zahraničná politika na Balkáne je v súlade s balkánskou politikou Európskej únie. Strategickým cieľom Turecka (obdobne ako Európskej únie) je trvalé udržanie stabilného bezpečnostného prostredia balkánskeho regiónu. Stabilita regiónu je podľa tureckej zahraničnej politiky kľúčom rozvoja tureckej menšiny a moslimov na Balkáne. Jednou z čít tureckej zahraničnej politiky v regióne je aj presadzovanie svojich ekonomických záujmov, ktoré sú zamerané najmä na podporu rastu ekonomickej a sociálnej úrovne moslimskej populácie Balkánu. Určitý stupeň asertívnosti tureckej ekonomickej diplomacie a vo všeobecnej rovine aj zahraničnej politiky je v prvom rade prejavom rastúcej ekonomickej sily Turecka a pocitu nenahraditeľnosti krajiny pre vzťah Európskej únie s moslimským svetom. (Hubinger, 2012) Samozrejmosťou tejto politiky je aj podpora národnej ekonomiky tých krajín, v ktorých turecká menšina žije (bližšie bude táto problematika rozobraná v ďalšej kapitole). **V. Hubinger** uvádza, že základnou osou tureckej podpory balkánskych moslimov je osa Priština – Skopje. (Hubinger, 2012) Turecký vplyv na balkánsku moslimskú komunitu môžeme rozšíriť na os tvaru poloblúka tvorenú tureckou menšinou v Bulharsku, pokračovaním cez moslimské (albánske) obyvateľstvo v Macedónsku, v južnom Srbsku (Preševská dolina), Kosove a Albánsku (os Skopje – Priština - Tirana) a končiacu moslimským (bosniackym) obyvateľstvom Sandžaku a Federácie Bosny a Hercegoviny. Danú os môžeme označiť za oblasť tzv. moslimskej diagonály, ktorá nám komplexne prepája národnosti moslimského vierovyznania na Balkánskom polostrove, resp. nám v európskom priestore spája moslimské obyvateľstvo v geopriestorovej diagonále sever - juh. Ide o historickým vývinom dané prepojenie európskeho moslimského obyvateľstva s tureckým a arabským svetom. (Vystavel, 2013)

Špecifickou črtou tureckej zahraničnej politiky v balkánskom regióne sú turecko-bulharské vzťahy. Ich špecifikum vychádza najmä zo skutočnosti, že k vysťahovaniu obyvateľstva medzi týmito krajinami na základe asimilačných tlakov dochádzalo na rozdiel od ďalších balkánskych krajín aj v priebehu 20. storočia, pričom silný asimilačný tlak na bulharských Turkov trval až do konca

bipolárneho rozdelenia medzinárodného politického systému.⁶ Podrobnejšie skúmanie tejto problematiky nie je cieľom predloženej štúdie najmä z dvoch dôvodov:

- a) štúdia sa prioritne zaoberá tureckou zahraničnou politikou na západnom Balkáne
- b) skúmanie tureckej zahraničnej politiky voči Bulharsku si z dôvodu „*stále pretrvávajúcich pocitov krivdy z asimilačných procesov*“ (Šušuč, 2004, s. 320) či už v Bulharsku alebo Turecku vyžaduje osobitný priestor skúmania.

2.1 Turecká zahraničná politika voči západnému Balkánu

Z pohľadu vývoja vzťahov Turecka s Európskou úniou je nevyhnutné vychádzať z tézy, že Turecko samo seba považuje za súčasť európskeho spoločenstva, prirodzené historické centrum balkánskeho regiónu a niekedy aj ako most medzi Západom a Východom, teda medzi západnou a islamskou kultúrou. Daná premisa vnímania Turecka, ako prirodzenej súčasť Európy vychádza zo skutočnosti, že západný Balkán je nedeliteľnou súčasťou Európy a skôr či neskôr dôjde k realizovaniu strategického cieľa všetkých balkánskych krajín a to integrácii do Európskej únie. Preto je pre Turecko dôležité aktívne vystupovať v regióne ako súčasť balkánskej a tým aj európskej spoločnosti. Vo vzťahu k USA je pre Turecko dôležité, že turecké záujmy na západnom Balkáne nie sú v rozpore so záujmami USA. Z pohľadu USA je možné tvrdiť, že juhovýchodná Európa a teda aj západný Balkán nie je prioritná záujmová oblasť americkej administratívy a z tohto dôvodu im vyhovuje úloha Turecka pri kontrole regiónu západného Balkánu, ktoré sa snaží v regióne vstupovať ako *soft power*. USA správne vnímajú, že západný Balkán je rozdelený medzi nemeckú (Chorvátsko, Slovinsko, čiastočne aj Kosovo), tureckú (Bosna a Hercegovina, Albánsko a Kosovo) a ruskú sféru vplyvu. Aktívna úloha Nemecka a Turecka na západnom Balkáne je vnímaná americkou administratívou ako protíváha ruským záujmom v regióne (Srbsko, Čierna Hora, Bulharsko). V tomto hodnotení je dôležité uviesť, že Rusko sa preorientovalo najmä na dosiahnutie svojich regionálnych ekonomických cieľov a prípadné obmedzenie procesu rozširovania NATO (prípád Srbska). Nie je možné vylúčiť, že USA považujú aktívnu prítomnosť Turecka, ako členskej krajiny NATO za stabilizujúci prvok západno-balkánskej regionálnej bezpečnosti. Regionálnej bezpečnostnej

---

⁶ Najmä v rokoch 1950 – 1951, 1969 – 1978 a 1989.

kredibilitu Turecka napomáha aj skutočnosť, že sa počíta s rozšírením NATO o krajiny západného Balkánu (okrem Srbska, ktoré vyhlásilo vojenskú neutralitu). Aj z pohľadu náboženskej viery je Turecko vnímané ako exportér umiernennej formy islamu a možného modelu islamskej krajiny s demokraciou. V tomto ohľade je významné, že súčasní najvyšší tureckí predstavitelia nehovoria o *islamizme*, ale o *moslimizme*. Z pohľadu na tieto faktory vyplýva, že pre Turecko je dôležité na západnom Balkáne udržať si korektné a priateľské vzťahy najmä zo Srbskom a v kontexte celej juhovýchodnej Európy aj s Gréckom. Turecko hodnotí budúci vývoj na západnom Balkáne pozitívne a podporuje eurointegračný proces krajín tohto regiónu. Cieľom Turecka je dosiahnuť posilnenie dobrých vzťahov s tradičnými balkánskymi partnermi, začatie intenzívneho dialógu s krajinami západného Balkánu, s ktorými má Turecko problematické vzťahy (najmä na základe historickej prítomnosti Osmanskej ríše na Balkáne), zohrávať významnú úlohu sprostredkovateľa medzi krajinami v procese regionálneho zmierenia a viesť viacstranné (multilaterálne) iniciatívy s cieľom zlepšenia regionálnej stability. Významný prienik Turecka na západnom Balkáne nastal najmä po podpise tzv. Istanbulskej deklarácie,⁷ ktorá bola podpísaná 24. 4. 2010. Zo signatármi deklarácie Srbskom, Chorvátskom a Bosnou a Hercegovinou sa Turecko zaviazalo zlepšiť vzájomnú spoluprácu najmä v oblasti integrácie do Európskej únie a v oblasti budovania dobrých susedských vzťahov. Všeobecne sa táto deklarácia hodnotí ako *úspešný návrat* Turecka do juhovýchodnej Európy. (Poulain – Sakellariou, 2011)

Po rozpade bývalej Juhoslávie a kolapse ďalších balkánskych komunistických krajín sa začalo obdobie ekonomickej transformácie regiónu. Turecko do tohto transformačného ekonomického procesu intenzívne vstupuje začiatkom XXI. storočia. Podľa oficiálnych údajov tureckého ministerstva hospodárstva predstavoval v roku 2000 turecký zahraničný obchod s balkánskymi krajinami 2,9 mld. USD. V roku 2011 narástol na 18,4 mld. USD. Zároveň Turecko podpísalo so všetkými balkánskymi krajinami (vrátane Kosova) dohody o voľnom obchode (Free Trade Agreement). Turecké priame kapitálové investície na Balkáne boli v roku 2011 vo výške 189 miliónov USD, pričom v roku 2002 dosahovali výšku 30 miliónov USD. V roku 2011 priame turecké investície na Balkáne predstavovali súhrne 7 % z celkovej výšky tureckých zahraničných investícií. (Balkans regional..., 2013)

---

⁷ Originálny názov *Declaration on Peace and Stability in the Balkans*.

Tabuľka č.1: **Obchodná bilancia Turecka s krajinami západného Balkánu v roku 2012⁸**

	Prebiehajúce a realizované podnikateľské projekty do roku 2012	Export	Import	FDIS ⁹ 2002-2012
Albánsko	19 projektov / 717 ml.	255 ml.	98 ml.	45 ml.
Bosna a Hercegovina	12 projektov / 564 ml.	251,5 ml.	111,6 ml.	145 ml.
Čierna Hora	bez uverejnených údajov	29 ml.	17 ml.	11 ml.
Chorvátsko	4 projekty / 811,9 ml.	200,7 ml.	209 ml.	168 ml.
Kosovo	4 projekty / 502 ml.	255 ml.	9 ml.	1,05 mld.
Macedónsko	21 projektov / 832 ml.	274 ml.	103 ml.	105 ml.
Srbsko	1 projekt / 120 ml.	381 ml.	205 ml.	49 ml.

Tabuľka č.2: **Obchodná bilancia Turecka s balkánskymi krajinami EÚ¹⁰**

	Prebiehajúce a realizované podnikateľské projekty do roku 2012	Export	Import	FDIS 2002-2012
Bulharsko	30 projektov / 1,8 mld.	1,7 mld.	2,75 mld.	74 ml.
Grécko	3,2 ml.	1,4 mld.	3,5 mld.	47 ml.
Rumunsko	167 projektov / 6,1 mld.	2,4 mld.	3,2 mld.	32 ml.

V ekonomickej oblasti sa Turecko v regióne západného Balkánu snaží o dosiahnutie získania projektov a investícií najmä do regionálnej dopravnej a leteckej infraštruktúry, telekomunikácií, bankového sektora a rôznych odvetí výroby spotrebného tovaru. Napríklad turecká letecká spoločnosť Turkish Airlines v roku 2008 získala 49 % leteckej spoločnosti BiH Airlines (Bosna a Hercegovina) a v roku 2009 prejavila záujem o kapitálový vstup do Macedonian Airlines. V oblasti leteckej infraštruktúry turecká spoločnosť Tepe-Akfen-Vie (TAV) Airport Holding získala 20-ročnú koncesiu na letiská v macedónskych mestách Skopje a Ohrid. Turecko sa pritom zaviazalo, že do infraštruktúry letiska SKOPJE preinvestuje 264,2 miliónov USD (približne 200 miliónov eur) s cieľom transformovať letisko na regionálny dopravný letecký uzol. V máji 2010 získala ďalšia turecká spoločnosť LIMAK koncesiu na dobu 20 rokov na

⁸ Údaje sú v USD. Spracované autorom na základe údajov Ministerstva hospodárstva Turecka, dostupné na internete: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=9>

⁹ *Foreign Direct Investments Stock*. V tabuľke údaje o FDIS Turecka v príslušnej krajine Západného Balkánu.

¹⁰ Údaje sú v USD. Spracované autorom na základe údajov Ministerstva hospodárstva Turecka, dostupné na internete <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=9>

medzinárodné letisko v Prištine, pričom sa spoločnosť zaviazala reinvestovať do leteckej infraštruktúry 106 miliónov USD. (Turkey's Balkan..., 2010)¹¹ Významné sú turecké investície aj do výstavby regionálnej diaľničnej siete, bankového sektora Bosny a Hercegoviny a Kosova a do telekomunikácií v Albánsku. V roku 2010 spoločné turecko-americké konzorcium ENKA – BECHTEL získalo kontrakt vo výške 924 miliónov USD na výstavbu diaľnice spájajúcej Kosovo s Albánskom a Srbskom. (Turkey's Balkan..., 2010)

Aj napriek zvýšeným tureckým investíciám vzájomný obchod Turecka s krajinami západného Balkánu v exporte predstavoval v roku 2010 len 6,9 % a v importe 3,3 % z celkového objemu tureckého zahraničného obchodu. S ďalšími krajinami juhovýchodnej Európy, ktoré sú členmi Európskej únie, má Turecko zápornú obchodnú bilanciu. Napríklad, v roku 2012 bola výška zahraničného obchodu medzi Tureckom a Rumunskom 5,6 miliárd USD, pričom však import rumunského tovaru do Turecka bol o 0,8 miliardy USD vyšší, ako export tureckého tovaru do Rumunska. Tureckú zahraničnú ekonomickú expanziu umožňuje najmä pomerne silný ekonomický rast krajiny. Od roku 2002 do roku 2007 sa každoročný rast tureckej ekonomiky pohyboval na úrovni približne 6 %. Aj v rokoch negatívnych dopadov súčasnej globálnej ekonomickej krízy turecká ekonomika rástla,¹² napríklad v roku 2010 o 3,5 %. Relatívne stabilná vnútropolitická situácia spôsobila, že Turecko sa stalo atraktívnym partnerom pre zahraničné investície. V roku 2008 predstavovali priame zahraničné investície v Turecku 18,3 miliardy USD, pričom aj v ekonomickom krízovom roku 2010 sa pohybovali na úrovni 10 miliárd USD. (Šćekić, 2013)

Významným prvkom tureckej zahraničnej politiky na západnom Balkáne je aj kultúrna diplomacia, ktorá má najvyšší potenciál, aby nadviazala na historický odkaz Osmanskej ríše. Dôvodom je, že v súčasnosti žije na území Balkánu približne 9 miliónov ľudí, ktorí sa identifikujú ako balkánski moslimovia. (Poulain – Sakellariou, 2011) Kľúčovou tureckou inštitúciou, ktorá zabezpečuje styk medzi rôznymi balkánskymi štátmi, mimovládny a privátnymi kultúrnymi, ekonomickými a moslimskými inštitúciami a organizáciami je turecká štátna agentúra pre medzinárodnú spoluprácu a rozvoj TIKa. Kultúrny prienik Turecka

---

¹¹ Autorom článku je kosovský novinár Lavdim HAMIDI, ktorý sa zaoberá otázkami ekonomickej situácie jednotlivých krajín Západného Balkánu.

¹² Podľa údajov *World Bank* je turecká ekonomika 17 najväčšia vo svete a turecké HDP je 617,1 miliárd USD/465,6 miliárd eur (Turkey's Balkan..., 2010).

je okrem budovania spoločných kultúrnych centier a škôl¹³ badateľný aj v ďalších spoločenských a vedných odboroch vo forme odkazov na spoločný, resp. vzájomne prepletený kultúrny vývoj. Typickým príkladom je prezentovanie skutočnosti, že súčasný moderný srbský jazyk prevzal približne 8000 tureckých výrazov a opačne, aj turecký jazyk približne 3000 srbských slov. Významné úspechy dosiahlo Turecko v prieniku do vzdelávacieho systému Albánska a Bosny a Hercegoviny. Turecká spoločnosť Gülen otvorila v roku 1993 prvú zahraničnú školu v Albánsku. V súčasnosti má spoločnosť vyše 20 vzdelávacích inštitúcií v Albánsku, Macedónsku a Kosove. V Albánsku od roku 1992 pôsobí aj spoločnosť Turgut Özal Education Company (základné a stredné školy). Turecko významne preniká aj do sektoru vysokoškolského vzdelávania moslimských balkánskych krajín: Medzinárodná univerzita Burch v Sarajeve, Medzinárodná univerzita Sarajevo, Univerzita Epoka v Tirane a Medzinárodná balkánska univerzita Skopje. Ďalšou kultúrnou oblasťou tureckého prieniku na západnom Balkáne je filmová a seriálová tvorba a kinematografia. Turecké seriály, ktoré sa často vracajú k odkazu Osmanskej ríše, sú v mnohých krajinách regiónu vysielané v hlavnom vysielacom čase. Spoločnou črtou morálneho odkazu týchto seriálov je „dobro a spravodlivosť víťazí nad zlom a nenávisťou“, to jest odkazu na spravodlivosť sultánov (odkaz na Osmanskú ríšu) a spravodlivosť tradičných rodinných väzieb súčasnej modernej tureckej rodiny (odkaz na moderné Turecko), ktoré sa často nelíšia od tradičného balkánskeho ponímania rodinných väzieb. Významným faktorom tureckého kultúrneho prenikania v regióne je aj pôsobenie pomerne veľkého množstva tureckých mimovládnych organizácií, ktoré sa zaoberajú najmä šírením tureckej kultúry medzi balkánskym moslimským obyvateľstvom.

2.2 Zahraničná politika Turecka voči Srbsku

Pri presadzovaní svojich cieľov na Balkáne považuje Turecko za strategicky výhodné riešiť najmä normalizovanie svojich vzťahov so Srbskom, Gréckom a Bulharskom. Dôvodom je, že jedine pomerne stabilné regionálne bezpečnostné prostredie a relatívne normalizované vzťahy s krajinami, ktoré najmä z historických dôvodov považujú niektoré aktivity Turecka v regióne za snahu o

---

¹³ Spoločné kultúrne strediská a vzdelávacie inštitúcie sú budované, resp. ich výstavba sponzorovaná nielen pre obyvateľstvo v moslimských krajinách (Albánsko, Bosna a Hercegovina a Kosovo), ale aj pre moslimské menšiny v balkánskych pravoslávnych krajinách.

reosmanizáciu Balkánu (reštauráciu tureckej nadvlády), umožnia Turecku presadiť svoje regionálne strategické ciele.

Špecifickou črtou tureckej zahraničnej politiky v balkánskom regióne sú turecko-bulharské vzťahy. Ich špecifikum vychádza najmä zo skutočnosti, že k vysťahovaniu obyvateľstva medzi týmito krajinami na základe asimilačných tlakov dochádzalo, na rozdiel od ďalších balkánskych krajín, pomerne masovo aj v priebehu 20. storočia, pričom silný asimilačný tlak na bulharských Turkov trval až do konca bipolárneho rozdelenia medzinárodného politického systému.¹⁴

V prípade Srbska je prioritným cieľom tureckej zahraničnej politiky podpora moslimského obyvateľstva v Sandžaku (Bosniaci) a juhovýchodnom Srbsku (Albánci v tzv. Preševskom údolí), dosiahnutie kredibility v očiach srbskej spoločnosti a ekonomický prienik do srbského hospodárstva. Ako základný prostriedok tureckej diplomacie v Srbsku môžeme považovať konštruktívny dialóg, ktorý však niekedy má prvky silného racionalizmu pri presadzovaní svojich záujmov.

Najväčšou prekážkou ďalšieho rozvoja vzťahov so Srbskom je vplyv spoločnej histórie Osmanskej ríše na súčasné turecko-srbské vzťahy. Srbskí predstavitelia naďalej negatívne vnímajú akékoľvek náznaky spájania regiónu s Osmanskou ríšou. A to nielen v samotných turecko-srbských vzťahoch, ale aj v bilaterálnych vzťahoch s jednotlivými krajinami západného Balkánu (najmä v spojitosti s Kosovom a Bosnou a Hercegovinou). Srbskí predstavitelia a experti na medzinárodné vzťahy niektoré kroky Turecka vnímajú ako o pokus o znovuvybudovanie tureckej nadvlády nad západným Balkánom a pomerne často označujú tureckú balkánsku politiku pojmom *neoosmanská asertívna politika regionálneho prieniku*. Typickým príkladom tohto postoja srbských predstaviteľov sú reakcie na vyššie zmieňovaný výrok tureckého predsedu vlády **Erdogana** „*Turecko je Kosovo a Kosovo je Turecko*“, ktorý spôsobil dočasné prerušenie stykov najvyšších srbských štátnych predstaviteľov s tureckou stranou. Priamym dôsledkom je dočasné vystúpenie Srbska z multilaterálneho dialógu Srbska, Bosny a Hercegoviny a Turecka na úrovni prezidentov republík. Tento formát spolupráce je pritom prioritný z pohľadu tureckej zahraničnej politiky. Ďalším cieľom Turecka bolo aj úsilie o zapojenie Chorvátska do dialógu. Srbsko, ako súčasť západného Balkánu, je Tureckom vnímané ako súčasť historicky prirodzenej sféry záujmu.

---

¹⁴ Najmä v rokoch 1950 – 1951, 1969 – 1978 a 1989.

Aktivity Turecka v Srbsku spadajú do konceptu tureckých ambícií stať sa regionálnou mocnosťou. Turecko si uvedomuje, že relatívne dobré srbsko-turecké vzťahy sú nevyhnutné na presadzovanie svojich zahraničných záujmov v regióne. Táto politika voči Srbsku je Tureckom prezentovaná v nasledovných rovinách, ktoré je možné vnímať ako prvky neoosmanizmu v tureckej zahraničnej politike:

- využitie možnosti vybudovania dobrých turecko-srbských bilaterálnych vzťahov na presadenie ekonomickej expanzie nielen v Srbsku, ale aj regióne,
- prezentovanie politiky aktívnej úlohy Turecka v riešení sporných otázok regiónu s cieľom podporiť dialóg medzi moslimskými krajinami Balkánu (Bosna a Hercegovina, Albánsko a Kosovo) a Srbskom, podpora procesu regionálneho zmierenia,
- realizovanie politiky ekvidistance angažovania sa Turecka pri riešení regionálnych sporných otázok, presadenie vnímania Turecka srbskými predstaviteľmi ako čestného sprostredkovateľa pri riešení sporov,
- vytvorenie imidžu Turecka ako dobrého suseda a spoľahlivého obchodného partnera.

Významným medzníkom turecko-srbskej spolupráce bola návšteva tureckého prezidenta **A. Güla** v Srbsku v roku 2009.¹⁵ Návšteva tureckého prezidenta bola srbským prezidentom **B. Tadićom** vnímaná pozitívne aj napriek skutočnosti, že sa uskutočnila pomerne krátko po jednostrannom vyhlásení nezávislosti Kosova a Turecko bolo jednou z prvých krajín, ktoré uznali nezávislosť Kosova. Vzájomné vzťahy **B. Tadić** označil za *strategické partnerstvo* (Turkey's Balkan..., 2010). Návšteva mala v prvom rade ekonomický charakter, ktorý potvrdila pomerne veľká prítomnosť tureckých podnikateľov v prezidentskej delegácii. Návšteva potvrdila zvýšenie tureckého sebavedomia pri presadzovaní svojich ekonomických záujmov. Počas návštevy Turecko podpísalo so Srbskom päť medzinárodných dohôd. Prioritným cieľom návštevy tureckej strany bolo dosiahnutie možnosti prieniku tureckého kapitálu (investícií) najmä do výstavby dopravnej infraštruktúry Srbska (paneurópsky dopravný Koridor X a letisko Ladjevci). Srbská strana sa snažila presadiť aj vstup

---

¹⁵ Návšteva prezidenta **Güla** v Srbsku sa uskutočnila 26. 10. 2009. Bola to návšteva tureckého prezidenta v Belehrade po 23 rokoch. Počas návštevy boli podpísané nasledovné bilaterálne medzistátne dohody: dohoda o spolupráci v oblasti realizovania projektov infraštruktúry, dohoda o ekonomickej spolupráci a dohoda o technickej a finančnej spolupráci.

tureckého kapitálu do niektorých srbských štátnych podnikov. Investície do dopravnej infraštruktúry, ktoré boli prerokované počas návštevy prezidenta, nám potvrdzujú tureckú zahraničnú politiku podpory balkánskych moslimov. V prvom rade uskutočnené rokovania o výstavbe diaľničného prepojenia Belehradu s čiernohorským prístavom Bar, ktoré by prechádzalo cez región Sandžak, je tureckou stranou vnímané ako podpora ekonomického rozvoja Sandžaku a s tým aj spojené výrazné zlepšenie sociálnej situácie moslimských Bosniakov v Srbsku a zároveň aj v Čiernej Hore.¹⁶ Konverzia vojenského letiska Ladjevci pri meste Kraljevo na civilno-vojenskú prevádzku by zároveň podstatne uľahčila pripojenie regiónu Sandžak na civilnú leteckú infraštruktúru. Do konverzie letiska Ladjevci¹⁷ vložilo Turecko približne 10 mil. eur. Táto návšteva tureckého prezidenta plne otvorila dvere vstupu tureckého kapitálu a obchodných spoločností na srbský trh. Následne krajiny podpísali aj bilaterálnu medzinárodnú dohodu o slobodnom obchode. Daná dohoda je však srbskými ekonómami vnímaná pomerne negatívne, nakoľko jej výhoda pre Turecko spočíva v tom, že umožňuje podstatne ľahší prienik silnejšej tureckej ekonomiky na srbský trh, než výrazne slabšej srbskej ekonomiky na turecký trh. Niektorí srbskí ekonómovia dohodu hodnotia ako použitie tureckej ekonomiky na presadenie svojich politických cieľov, pričom používajú termín *ekonomické zbrane*. (Drecun, 2013)

Z pohľadu Srbska je pozorne vnímaná aj turecká zahraničná politika v Bosne a Hercegovine. V súčasnosti je turecká prítomnosť v Bosne a Hercegovine vnímaná zo strany Srbska negatívne. Ide najmä o prezentovanie názoru, že Turecko otvorene podporuje Federáciu Bosny a Hercegoviny na úkor Republiky Srbskej. V krajnom prípade argumentuje, že cieľom tureckej politiky v Bosne a Hercegovine je eliminovanie Republiky Srbskej ako štátotvornej entity. Pravdou je, že turecká zahraničná politika otvorenie lobuje za bosnianskych moslimov (Federáciu Bosny a Hercegoviny) na pôde Európskej únie. Srbsko ako argument tejto diferencovanej politiky Turecka v Bosne a Hercegovine využíva prehlásenie tureckého ministerstva zahraničných vecí z februára 2010. Vo vyhlásení turecké ministerstvo deklarovalo, že Európska únia v dostatočnej miere nevenuje pozornosť záujmom bosnianskych moslimov. (Dracon, 2013)

---

¹⁶ Srbská a turecká vláda podpísali dohodu na základe ktorej budú turecké spoločnosti Colin, Juksel a Makwol stavať časť diaľnice z Belehradu do čiernomorského prístavu Bar, ktorá bude prechádzať cez región Sandžak.

¹⁷ Letisko bolo v roku 2011 premenované na Morava.

Turecká vláda dokonca vypracovala akčný plán pomoci Bosne a Hercegovine, ktorým sa snaží zastaviť proces rozpadu štátnosti Bosny a Hercegoviny. Tento akčný plán tureckej vlády je srbskou stranou vnímaný ako jeden z najjasnejších prejavov tureckého úsilia o posilnenie postavenia bosnianskych moslimov na úkor Srbov v rámci Bosny a Hercegoviny. Jedným z diplomatických krokov podpory bosnianskych moslimov je aj úmysel Turecka vytvoriť tzv. skupinu priateľov Bosny a Hercegoviny.

Záver

Aktivity Turecka na západnom Balkáne potvrdzujú, že turecká diplomacia pomerne úspešne implementovala do svojej zahraničnej politiky v minulosti potláčaný odkaz na Osmanskú ríšu. Ako ideologický základ súčasnej zahraničnej politiky Turecka, ktorej cieľom je vybudovanie pozície regionálneho hegemonu, je koncept neoosmanizmu. Výhodou neoosmanizmu v tureckej zahraničnej politike je, že pri presadzovaní regionálnych cieľov a rastúcich regionálnych ambícií pomáha tureckej diplomacii dosiahnuť prepojenie Turecka so záujmovými oblasťami, ktoré boli v minulosti súčasťou Osmanskej ríše. Negatívom tejto koncepcie je, že aj napriek úsiliu Turecka vystupovať ako konštruktívny regionálny hráč je nemuslimskými balkánskymi krajinami vnímaný pomerne často negatívne, pričom sa pri hodnotení súčasnej tureckej zahraničnej politiky objavujú obvinenia Turecka z *panturkizmu a reislamizácie*.

Turecká prítomnosť na západnom Balkáne je vnímaná v dvoch rovinách. V prvom rade je vysoko pozitívne vnímaná balkánskymi muslimskými krajinami Albánskom, Bosnou a Hercegovinou a Kosovom. Prítomnosť ekonomicky silnejúceho Turecka je týmito krajinami považované za strategicky výhodné. Tieto krajiny uvažujú v rovine, že Turecko má potenciál stať sa z dlhodobého hľadiska významným regionálnym hráčom a v neposlednom rade aj regionálnym hegénom. Toto vnímanie Turecka balkánskymi muslimskými krajinami je potvrdené aj nejasnou budúcnosťou úspechu európskeho integračného procesu týchto krajín. Spoluprácu so stále ekonomicky silnejúcim Tureckom vnímajú ako alternatívu v prípade ich neúspešného eurointegračného procesu. Ďalším faktorom pozitívneho vnímania Turecka je aj jeho vnímanie balkánskymi muslimskými krajinami, ako stabilného regionálneho partnera USA. Tradične Albánsko, Kosovo a Bosna a Hercegovina považujú USA za globálnu silu, ktorá pomohla balkánskym muslimom zastaviť srbskú nacionalistickú a expanzionistickú politiku na západnom Balkáne po rozpade bývalej Juhoslávie.

Na druhej strane narastanie vplyvu Turecka vnímajú balkánske pravoslávne krajiny aj ako prejav „návratu Osmanskej ríše na Balkán“, resp. snahu o reislamizáciu regiónu. Toto si uvedomuje aj Turecko a preto sa snaží vybudovať si korektné vzťahy najmä so Srbskom, Bulharskom a Gréckom. Diplomatickým nástrojom Turecka pri dosiahnutí tohto cieľa je vystupovanie ako nestranného partnera pri riešení sporných susedských otázok. Turecko sa v prvom rade snaží ako mediátor vstupovať do sporov týkajúcich sa Srbska s moslimskými krajinami regiónu. Spolupráca Turecka s balkánskymi pravoslávnyimi krajinami má čiastočné úspechy najmä v ekonomickej oblasti. Je z mnohých hľadísk prospešná pre obidve strany, najmä pri pomerne slabých ekonomikách krajín západného Balkánu (Macedónsko, Srbsko, Čierna Hora). Z tohto rámca ponímania Turecka sa vymyká pravoslávne Rumunsko, ktoré je spolu s USA a Veľkou Britániou najsilnejším zástancom začlenenia Turecka do Európskej únie. Podľa rôznych prieskumov verejnej mienky najviac podporuje prijatie Turecka do Európskej únie, popri Veľkej Británii, práve Rumunsko.

Jedným z hlavným diplomatickým nástrojom tureckej zahraničnej politiky na západnom Balkáne je *ekonomická diplomacia*, ktorej cieľom je, okrem expanzie tureckého kapitálu, najmä ekonomická podpora balkánskych moslimov. Na rozdiel od niektorých ďalších regiónov ako napríklad Stredná Ázia, kde sa Turecku nedarí presadzovať svoje ekonomické záujmy (a pravdepodobne nemá ani dostatočné kapacity), je turecké prenikanie na trhy moslimských krajín západného Balkánu podstatne jednoduchšie. Toto je spôsobené najmä skutočnosťou, že ekonomiky týchto krajín sú málo rozvinuté a schopné absorbovať prienik tureckej ekonomiky, ale hlavne turecký spotrebný tovar. Turecko sa svojimi ekonomickými aktivitami snaží zaujať miesto po francúzskych a nemeckých spoločnostiach, ktoré opúšťajú západno-balkánsky trh (najmä Kosovo a Bosnu a Hercegovinu) a Grécko, ktoré v dôsledku negatívnych dopadov globálnej ekonomickej krízy muselo prehodnocovať svoje ekonomické investície na západnom Balkáne. Zároveň sa turecké finančné a bankové inštitúcie snažia na balkánskom trhu o úspešné konkurovanie najmä pomerne dominantným rakúskym bankovým domom. Negatívom tureckej ekonomickej expanzie v balkánskom regióne je nadhodnotenie svojich cieľov, ktoré nezohľadňujú v súčasnosti reálne zdroje tureckej ekonomiky.

Turecký prienik na západnom Balkáne je výrazne limitovaný najmä neschopnosťou Turecka získať výraznejšie regionálne postavenie na úkor Nemecka a v ekonomickej oblasti aj na úkor Rakúska. Vzťah Turecka s Nemeckom je pomerne komplikovaný najmä kvôli negatívnym postojom

Nemecka k problematike rozšírenia Európskej únie o Turecko. Okrem toho si Turecko uvedomuje, že v súčasnosti ešte nemá potenciál politicky a ekonomicky súťažiť s Nemeckom na Balkáne. Skôr sa zameriava na tie oblasti a tie regióny západného Balkánu, o ktoré neprejavuje Nemecko dostatočný záujem. Obdobná situácia je aj vo vzťahu ekonomického prieniku Rakúska na západno-balkánsky finančný trh. V poslednom období narastá aj ekonomický prienik Slovinska a Chorvátska na tieto trhy a to najmä v oblasti spotrebného tovaru, ktorými začali úspešne konkurovať tureckým produktom.

Turecko pravdepodobne bude naďalej odmietať spájanie svojej zahraničnej politiky s neoosmanizmom. Tento turecký pohľad však nič nemení na skutočnosti, že turecká zahraničná politika je na Balkáne, resp. západnom Balkáne označovaná ako „nový geopolitický koncept – neoosmanizmus“. Postoj balkánskych pravoslávnych krajín (najmä Srbska a Bulharska) z určitej obavy tureckého prenikania na Balkáne je výrazne determinovaný konceptom, resp. doktrínou strategickej hĺbky, ktorá definuje zodpovednosť Turecka za stabilitu voči krajinám, národom a moslimom v balkánskom regióne, ktoré kedysi mali spojenie s Osmanskou ríšou (Tureckom). V mnohých prípadoch, aj napriek úsiliu Turecka, aby nevznikol dojem, že sa snaží ovládať balkánske krajiny, je turecká zahraničná politika vnímaná ako expanzívna a vysoko asertívna bez ohľadu na to, či tomu tak v skutočnosti je alebo nie. Tento postoj, najmä Srbska a Bulharska, voči úsiliu Turecka zohrávať významnú úlohu na západnom Balkáne sa z krátkodobého a strednodobého hľadiska nezmení. Dôvodom je najmä historicky negatívne ponímanie Osmanskej ríše, pričom táto časť balkánskej histórie je vykresľovaná ako hlavný dôvod zaostalosti Balkánu oproti západnej a strednej Európe.

Literatúra:

Balkans Regional Informations. Ministerstvo hospodárstva Tureckej republiky. [cit. 12. 3. 2014] Dostupné na internete:

<<http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=countriesandregions&region=9>

Četiri stuba spojilne politike. 2010. RTS. [cit. 10. 5. 2013] Dostupné na internete: <http://www.rts.rs/page/stories/rs/story/9/Srbija/123751%C4%8Cetiri+stuba+spojilne+politike.html>

DRACUN, M. 2013. *Srbija između Istoka i Zapada*. Belehrad : Miba Books, 357 s. ISBN 978-86-89595-05-5

- Erdogan u Prizrenu: Turska je Kosovo i Kosovo je Turska. 2013. KURIR. [cit. 10. 5. 2013] Dostupné na internete: <http://www.kurir.rs/osmanlija-erdogan-rekao-da-je-kosovo-njegova-druga-zemlja-clanak-1050847>
- FRIEDMAN, G. 2010. *Příštích sto let. Předpověď pro jednadvacáté století*. Praha : Argo, 323 s. ISBN 978-80-257-0238-3.
- HUBINGER, V. 2012. Kde je a kam jde Turecko? In *Mezinárodní politika*. ročník XXXVI, č. 2. ISSN 0543-7962, s. 34 – 37.
- JAZIĆ, A. 2010. Centraloevropski identitet Srbije: dileme a činjenice. In *Srbija u savremenom geostrateškom okruženju – Zbornik radova sa međunarodne konferencije Beograd 21. septembra 2009*, Beograd : Media centar Odbrana, 2010. ISBN 978-86-355-0288-7, s. 130 – 143.
- Od nula problema do nula prijatelja*. 2011. POLITIKA. [cit. 5. 5. 2014] Dostupné na internete: <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Od-nula-problema-do-nula-prijatelja.lt.html>
- POULAIN, L. – SAKELLARIOU, A. 2011. *Western Balkans: Is Turkey back?* CSIS [cit. 10. 5. 2013] Dostupné na internete: <https://csis.org/blog/western-balkans-turkey-back>
- PROROKOVIĆ, D. 2012, *Geopolitika Srbije: položaj i perspektive na početku XXI veka*. Belehrad : JP Službeni glasnik : Geopolitika, 791 s. ISBN 978-86-519-1463-1.
- TANASKOVIĆ, D. 2011. *Neoosmanizam: Povrat Turske na Balkan*. Belehrad : JP Službeni glasnik. 159 s. ISBN 978-86-519-1110-4.
- TESAŘ, F. 2007. Turecké mosty, mezi kořeny, dějinami a současností. In *Mezinárodní politika*, ročník XXXI, 2007, č. 9. ISSN 0543-7962, s. 6 – 9.
- Thaçi, Erdogan i Rama otvorili novi aerodromski terminal*. 2013. INFO-KS. [cit. 5. 5. 2014] Dostupné na internete: <http://www.info-ks.net/vijesti/kosovo/36579/thaai-erdogan-i-rama-otvorili-novi-aerodromski-terminal>
- TUNKROVÁ, L. 2007. Nová dynamika turecké zahraniční politiky, In *Mezinárodní politika*, ročník XXXI, 2007, č. 9. ISSN 0543-7962, s. 17 – 19.
- Turkey's Balkan Shopping Spree*. Balkan Insight : 7 December 2010 [cit. 4. 1. 2014] Dostupné na internete: <http://www.balkaninsight.com/en/article/turkey-s-balkan-shopping-spree>
- SIEGL, E. 2011, Evropeizace, nebo islamizace? O transformaci turecké role nejen na Blízkém východě. In *Mezinárodní politika*, ročník XXXV, 2011, č. 3. ISSN 0543-7962, s. 29 – 31.

- SRETENOVÍČ, M. 2010. The New Geopolitical Order of the Serbia. In *Srbija u savremenom geostrateškom okruženju – Zbornik radova sa međunarodne konferencije Beograd 21. septembra 2009.* Beograd : Media centar Odbrana, 2010. ISBN 978-86-355-0288-7, s. 78 – 88.
- ŠĆEKIČ, R. 2013. Neke analize i presjek savremenog spoljnopolitičkog angažmana Turske i Rusije u regionu jugoistočne Evrope. In *Vojno delo - Zima/2013.* Beograd : Vojna štamparija, 2013, ISSN 0042-8426, s. 62 - 80
- ŠUŠIĆ, S. 2004. *Geopolitički košmar Balkana.* Beograd : Vojna štamparija, 417 s. ISBN 86-355-0178-3.
- VOLNER, Š. 2010, *Geopolitika. Klasická. Nová. EÚ – geopolitický aktér 21. storočia.* Bratislava - vydavateľstvo IRIS, 495 s. ISBN 978-80-89256-57-0.
- VYSTAVEL, J. 2013. Geopolitické postavenie regiónu Sandžak v rámci Srbskej republiky. In *Zbornik vedeckých a odborných príspevkov z 4. medzinárodnej vedeckej konferencie Národná a medzinárodná bezpečnosť 2013.* Liptovský Mikuláš : AOS generála M. R. Štefánika. 2013. ISBN 978-80-8040-475-8. s. 527-537.